Toplum Bilimleri Dergisi – Journal of Social Sciences

ISSN: 1306-7877 e-ISSN: 2147-5644

Küreselleşme Sürecinde İlkokul Çağındaki Çocukların Değerlerindeki Değişimin Sınıf Öğretmenlerinin Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi

Evaluation of the change in the values of Primary School Age Children from the Perspective of Primary School Teachers in the Globalization Process

Nefide YÜCE

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Din Sosyolojisi, Doktora Öğrencisi
Ankara, Türkiye

Ankara University Institute of Social Sciences
Department of Philosophy and Religious Sciences, Sociology of Religion, PhD. Student,
Ankara, Turkey

nefideyuce01@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7087-078X>

Atıf Bilgisi / Reference Information

Yüce, N. (2021). Küreselleşme Sürecinde İlkokul Çağındaki Çocukların Değerlerindeki Değişimin Sınıf Öğretmenlerinin Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi, *Journal of Social Sciences*, 31, 200-218

Makale Bilgisi / Article Information

<http://dx.doi.org/10.29238/tbd.2007.53888>

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / The Article Arrival Date: 18.10.2021

Yayınlanma Tarihi / Publication Date: 20 Aralık / December 2021

Yayınlanma Sezonu / Publication Season: Aralık / December 2021

Cilt / Volume: 31

Sayfa / Pages: 200-218

Copyright © Published by Toplum Bilimleri Dergisi – Journal of Social Sciences.

All rights reserved www.toplumbilimleri.com

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE İLKOKUL ÇAĞINDAKİ ÇOCUKLARIN DEĞERLERİNDEKİ DEĞİŞİMİN SINIF ÖĞRETMENLERİNİN BAKIŞ AÇISIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ

Öz

Küreselleşme, toplumsal, kültürel, politik ve ekonomik yönleri bulunan çok boyutlu bir süreci ifade etmektedir. Bu süreçte yerel değerler ve doğrular, küresel değer ve süreçlerle etkileşim içindedir. Toplamların, küreselleşen dünyada kendi değerlerini koruyarak yer edinmesi önemlidir. Bu durum, topluma katkı sağlayacak değerlerin yeniden gözden geçirilmesinin gerekliliğini de ön plana çıkarmaktadır. Eğitim kurumları, küreselleşme sürecinde değerlerin hem öğretildiği hem de öğretmenler tarafından gözlemlendiği yerlerdir. Bu nedenle İlkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin gözlemleri oldukça önemlidir. Bu makalenin konusu, küreselleşme sürecinde orta gelir düzeyinde yer alan ailelerin ilkökul çağındaki çocuklarının değerlerinin, öğretmen gözü ile değerlendirilmesidir. Araştırmada küreselleşme sürecinde öğrencilerde öne çıkan değerlerin, öğretmen-öğrenci ilişkileri, sınıf içi ve arkadaş gruplarındaki tutum ve davranışlarına yansımalarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır'da 15 yıl ve üstü görev yapmış ve son görev yaptığı okulda 5 yıl ve üzeri çalışmış olan 20 öğretmenle görüşülmüştür. Verilerinin analizi betimsel olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine mülakat tekniği tercih edilmiştir. Mülakatta araştırmaya katılanlara aşağıdaki sorular sorulmuştur:

1. İlkokul öğrencilerinde hangi değerlerin öne çıktığı gözlemlenmiştir?
2. Sınıf öğretmenlerinin bakış açısı ile öğrencilerin tüketim alışkanlıklarında ne gibi değişimler olmuştur?
3. Öğretmen bakış açısı ile öğrencilerin sınıf içinde ve okul ortamındaki tutum ve davranışlarında ne gibi farklılıklar gözlemlenmiştir?
4. Küreselleşmeye paralel olarak öğrencilerin ailelerinde ne gibi değişimler gözlenmiştir?

Araştırmada betimsel analiz yapılırken; Veri analizinde araştırma sorularına verilen cevaplar araştırmacı tarafından kategorik hale getirilmiş, ortaya çıkan kategoriler literatürle karşılaştırılmış ve sonuçlar tartışılmıştır.

Çalışma grubunda yer alan sınıf öğretmenleri iletişim teknolojilerindeki gelişmeye paralel olarak öğrencilerin çevre farkındalığının artması, bilgi olarak daha donanımlı olmaları, kendilerini ifade edebilme kabiliyetlerinin gelişmesi ve daha özgüvenli olmalarını olumlu gözlemler olarak dile getirmişlerdir. Aile yapısında meydana gelen dönüşümle birlikte çocuk yetiştirme anlayışında değişimler gözlemlediklerini ve bununla ilgili olarak paylaşma, fedakârlık, mütevazılık, sorumluluk sahibi olma, sabır gibi değerlerde geçmiş yıllara oranla anlam farklılaşması gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Günümüzde ailelerin değişen değerler karşısında henüz alacağı pozisyonu belirlemeden yeni değerler ile karşı karşıya kaldığı bir gerçektir. Yaşanan belirsizlik ve güvensizlik atmosferinde şekilcilik, görüntü ve gösterişin ön plana çıkmasıyla değerlerin anlam boyutunun değişime uğradığını söylemek mümkündür. Bu süreçte ailelerin, değerleri özünden ve anlamından farklı bir boyutta aktarma eğilimine girdiği çalışma grubundaki öğretmenler tarafından da dile getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Din Sosyolojisi, Küreselleşme, Değer, Farklılaşma, Diyarbakır, İlkokul Öğretmenleri, İlkokul Öğrencileri*

EVALUATION OF THE CHANGE IN THE VALUES OF PRIMARY SCHOOL AGE CHILDREN FROM THE PERSPECTIVE OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN THE GLOBALIZATION PROCESS

Abstract

Globalization refers to a multidimensional process with social, cultural, political and economic aspects. In this process, local values and truths interact with global values and processes. It is important for societies to have a place in the globalizing world by preserving their own values. This situation highlights the necessity of reviewing the values that will contribute to the society. Educational institutions are places where values are both taught and observed by teachers in the globalization process. For this reason, the observations of primary school teachers working in primary schools are very important. The subject of this article is the evaluation of the values of primary school children of middle-income families in the globalization process through the eyes of teachers. In the research, it is aimed to evaluate the reflections of the values that stand out in students in the globalization process, in teacher-student relations, in attitudes and in behaviors in the classroom and in friend groups. In this context, 20 teachers who worked in Diyarbakır for 15 years or more in the 2018-2019 academic year and worked at least 5 years in their last school were interviewed. The analysis of the data was carried out descriptively. In-depth interview technique, one of the qualitative research methods, was preferred in the research. The following questions were asked to the participants in the interview:

1. Which values were observed to be prominent in primary school students?
2. What changes have occurred in the consumption habits of students from the perspective of primary schoolteachers?
3. What kinds of differences have been observed in the attitudes and behaviors of the students in the classroom and in the school environment from the perspective of teacher?
4. What kinds of changes have been observed in the families of the students in parallel with globalization?

While making descriptive analysis in the research; in the data analysis, the answers given to the research questions were categorized by the researcher, the emerging categories were compared with the literature and the results were discussed.

The primary school teachers in the study group expressed positive observations that the students' environmental awareness increased, they were better equipped in terms of knowledge, their ability to express themselves improved and they were more self-confident in parallel with the development in communication technologies. They stated that they observed changes in the understanding of raising children with the transformation in the family structure and that they observed a difference in meaning compared to previous years in values such as sharing, self-sacrifice, modesty, being responsible, and patience. Today, it is a fact that families are faced with new values before they determine the position they will take in the face of changing values. In the atmosphere of uncertainty and insecurity, it is possible to say that the meaning dimension of values has changed as formalism; image and ostentation come to the fore. In this process, it was also expressed by the teachers in the study group that families tend to transfer values in a different dimension than their essence and meaning.

Keywords: *Sociology of religion, Globalization, Value, Differentiation, Diyarbakır, Primary School Teacher, Primary School Students*

Giriş

Yirminci yüzyılda en çok tartışılan kavramlarından biri olan küreselleşme, dünyadaki birçok şeyi dönüştürdüğü gibi aileyi de dönüştürmüştür. Bu bağlamda küreselleşme kavramının anlaşılması ailedeki değerler ve bu değerlerin dönüşümü adına önemlidir.

Küreselleşme; ülkeler arasındaki ekonomik, politik, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi farklı görünen ancak birbirleriyle bağlantılı olguları içeren, bir anlamda maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin milli sınırları aşarak dünya çapında yayılması¹ olarak tanımlanmaktadır. Küreselleşme, kendi dinamikleriyle yeni bir dünya düzeni ortaya koymaktadır. Küreselleşme dinamiklerinin ortaya koyduğu bu yenisünya düzeni, toplumsal değerlerde değişme, kültürel pratikler ve yeni yaşam tarzları telkin ederken, farklı kültürlerin yaşam tarzlarının ve toplumsal pratiklerin yan yana bulunmasını ya da birlikte var olmasını gerektirmektedir. Bu durum sınırları kaldırarak sosyokültürel farklılıkları ve ön yargıları da ortadan kaldırmaktadır.²

Küreselleşmenin yol açtığı önemli değişim konuları arasında toplum yapısındaki değişiklikler, ekonomik dönüşüm, aile yapısı ve yaşam biçimlerinin değişmesi sayılabilir. Bu dönüşümlerin, bilginin küresel düzeyde paylaşımı ve yayılması ile ilişkili olduğu söylenebilir.³ Özellikle iletişim teknolojilerindeki gelişim, bilginin küresel düzeyde paylaşımı açısından önemli bir etkiye sahiptir.⁴ İletişim teknolojilerinin gelişmesine paralel olarak insanlar ve toplumlar arasında kültürel sembol alış-verişleri artış göstermiştir. Bu durum, toplumda geçerli olan değerler sistemini ve tüketim kalıplarını dönüştürerek yeniden oluşumuna sebep olmaktadır. Dünyayı küresel bir köy haline getiren küreselleşme süreci tüketim kalıplarını, kurumları, grupları birbirine benzeştirmektedir. Yani farklı hayat tarzlarının var olmasını zorlaştırmaktadır. Küreselleşme sürecinde toplumsal hayatta yemeden içmeye, eğlenmeden dinlenmeye kadar pek çok alanda “standartlaşma” homojenleşme ve tek tipleşme yaşanmaktadır. Tüm bu homojenleşme süreçleri değerler alanında da önemli dönüşümlere sebep olmaktadır.⁵

Küreselleşmenin etki ettiği alanlardan biri olan değerler; davranışları yönlendiren ilkeler ve temel inançlar, eylemlerin iyi ya da istenen olarak yargılandığı standartlardır.⁶ Değerler insanların duygu, düşünce ve davranış boyutlarıyla yakından ilgilidir. Sosyal bilimcilerin birçoğu değerlerin insan davranışlarını açıklamada temel bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir.⁷

¹ Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT 1995). *Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler*, (Ankara: Yayın no:2375-ÖİK: 440), 1.

² Mel Van Elteren, “Amerikan Popüler Kültürünün Etkisinin Global Bir Yaklaşım İçinde Değerlendirilmesi” çev. Emre Aslan, *Popüler Kültür ve İktidar*, ed. Nazife Güngör (Ankara: Vadi Yayınları, 1999), 288-299.

³ Refik Balay, “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 37/2 (Ocak 2004), 62.

⁴ Manfred.B. Steger, *Küreselleşme*, çev. Abdullah Ersoy (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006), 52.

⁵ Ümit Aktı, *Sosyolojik Açısından Küreselleşme ve Din* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008), 64.

⁶ Mark.J. Halstead, “Learning and teaching about values: A review of recent research”, *Cambridge Journal of Education* 30/2 (2010), 169-203.

⁷ M. Ersin Kuşdil, - Çiğdem Kağıtçıbaşı, “Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı”, *Türk Psikoloji Dergisi* 15/45 (Haziran 2000), 59-80.

Küreselleşme süreci düşüncelerin, bilgilerin, değerlerin yaşam biçimlerinin melezleşmesinin yaşandığı ortak kültürel kimlikler ve toplumsal mekânlar yaratır.⁸ 1950'li yıllardan itibaren modern kitle iletişim araçları ile metalaştırılan popüler kültür, "popüler kitle kültürü" olarak da nitelendirilebilir. Batı merkezli olan bu kültür, popüler müzik, film kısacası popüler olan her şey bu kültürün bir parçası haline gelmiştir. Medya aracılığı ile kültürel imgeler Amerika'dan batı ülkelerine, oradan da diğer az gelişmiş ülkelere doğru bir akış göstermektedir. Batı'dan doğuya, kuzeyden güneye yayılan ve sürekli akış halindeki sermaye ve güç hareketliliği, kültürel etkisini tüketim maddelerinin sahip olduğu simge, sembol ve marka değerleri ile birlikte dev medya kuruluşları ve reklamlar sayesinde dolaşıma girerek sağlamaktadır.⁹ Bu kültür, tüm dünyada aynı pantolonları giymeye, aynı marka spor ayakkabılarını kullanmaya, aynı gazozu içmeye din, dil, ırk ayrımı olmaksızın toplumu şartlandırmaktadır. Tüketim hızının artırılması, pek çok eşyanın ihtiyaç kategorisi içine sokulması beraberinde bunların satışa sunulduğu mekânların çoğalmasını da doğurmuştur.¹⁰ Bu yaklaşımla uyumlu bir biçimde Morley ve Robins¹¹ küreselleşme sürecinin ürettiği toplumsal mekânların yeni bir yönelimi, farklılığı ve değişimi de içinde barındırdığını ifade etmektedir. İnsanların kendilerini tüketim aracılığı ile tanımladığı, kimlik ve yaşam tarzlarının tüketime odaklandığı bu süreçte tüketim farklı bir kimlik dayatması olmaktan çıkarak yeni bir hayat tarzına dönüşmektedir. Çünkü küresel çağ, kendi hayat tarzına uygun yeni değerler inşa etmektedir.¹²

Toplumsal kurumların tümünün kendine ait değerler içerdiği bilinmektedir. Sözelimi, toplumsal yapıyı teşkil eden temel kurumlar olan aile, eğitim, din gibi toplumsal kurumların ve bu kurumların değerlerinin benimsenmesinde, yaygınlaştırılmasında, yaşatılmasında ve bir sonraki kuşağa aktarılmasında değerler önemli roller üstlenir.¹³ Birey sosyalleşme sürecinde toplumsal değer ve normları içselleştirir. Buna paralel olarak davranışın içsel belirleyicisi olan değerler ve normlar bir bireyin yaşamının ilk dönemlerinde oluşan toplumsal değer ve normlarla kişiliğine yansır. Kişi kendi hakkında olumsuz değerlendirmelerden kaçınmak için içselleştirdiği değer ve normlarla uyumlu yaşamaya çalışır.¹⁴ Bireyler bir yandan içselleştirdikleri değerlerle uyumlu bir şekilde yaşamaya çalışırken diğer yandan ürünlerin, modanın, üretim tekniklerinin, emek süreçlerinin, fikirlerin ve ideolojilerin, değerlerin ve yerleşik uygulamaların uçarılığı ve gelip geçiciliğinde artış görülen bir çağda yaşamak durumunda kalmaktadır.¹⁵

Çocukluk ve gençlik çağı, bireylerin dünyasında ciddi kırılmaların, gel-gitlerin ve dönüşümlerin yaşandığı dönemlerdir. Bu süreçte ailenin yanı sıra diğer sosyalleşme ajanlarının icra ettiği roller de işlevsel öneme sahiptir. Sosyal öğrenme kuramına göre değerler, bireyin sosyalleşme sürecinde ilişkide bulunduğu anne-baba, yakın ve uzak çevre, arkadaşlar, çizgi film karakterleri, yazılı ve görsel medya araçları gibi sosyalleşme araçları tarafından inşa edilir. Çocuk açısından kendisini değerlerle buluşturan

⁸ Mel Van Elteren, "Amerikan Popüler Kültürünün Etkisinin Global Bir Yaklaşım İçinde Değerlendirilmesi" *Popüler Kültür ve İktidar*, 289.

⁹ Süheyla Kırca, "Medya Ürünlerinin Küresel Yayılımı Yerelleştirilmesi: Ulusaşırı Kimliklerin Yaratılması", *Doğu Batı Yayınları* 15 (Mayıs-Haziran-Temmuz 2001), 185.

¹⁰ Mehmet Sait Reçber, "Değerlerin Küreselleşmesi ve Küreselleşmenin Değerleri", *Felsefe Dünyası* 1/41 (2005), 136-143.

¹¹ David Morley - Kevin Robins, *Kimlik Mekanları*, çev. Emrehan Zeybekoğlu (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1997), 160.

¹² Ali Yaşar Sarıbay, *Siyasal Sosyoloji* (İstanbul: Der Yayınları, 1994.), 30.

¹³ Ertan Özensel, "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer", *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/3 (2003), 219.

¹⁴ Abdullah Özbolat, "Değerleri Küreselleşme Sürecinden Değerlendirmek", *Değerler Eğitimi Dergisi* 24 (2012), 153.

¹⁵ David Harvey, *Postmodernliğin Durumu*, çev. Sungur Savran (İstanbul: Metis Yayınları, 1997), 319.

kaynakların en erken ergenlik döneminde sorgulandığı düşünülürse, anne-baba tutumları oldukça önem arz etmektedir.¹⁶

Küreselleşme, çocukların değer dünyasının inşasında anne baba tutumları yanında okuldaki eğitim alanında dikkate değer bir değişime de yol açmaktadır. Günümüzde özellikle televizyon, internet, akıllı telefonlar ve sosyal medya gibi kitle iletişim araçlarının bireyin değerleri üzerindeki dönüştürücü etkisi inkâr edilemez. Söz konusu araçlar yoluyla denetimsiz biçimde yayılma imkânı bulan popüler kültürel içerikler, gelişim çağındaki bireyin değerler dünyasında onarılması zor hasarlara yol açmaktadır.¹⁷ Bilişim ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler ile birlikte eğitim, bilim ve kültür de bir yandan metalaşırken aynı zamanda uluslararası etkilere açık hale gelmiştir. Bilgi toplumu, bilgi ekonomisi, bilgi teknolojileri, eğitim reformu, yönetim, performans kriterleri, yaşam boyu öğrenme, öğrenme toplumu, e-öğrenme gibi kavramların eğitim süreçlerine girdiği veya bu süreçleri gittikçe daha fazla etkilediği günümüzde çok hızlı değişim ve dönüşümler yaşanmaktadır.¹⁸

Ayrıca küreselleşme ile birlikte “toplumsal gereksinimler çerçevesinde” eğitimin toplumsal anlamı, amacı ve işlevleri bir kamusal hizmet olarak örgütlenmesinin ve sunulmasının koşulları değişmektedir.¹⁹ Küresel süreçte neoliberal politikaların yaygın bir biçimde uygulanması ile birlikte, ekonomik öncelikli davranan, geçmiş ya da geleceği düşünmeyen, anı yaşayan, toplumsal çıkarları düşünmeyen ve bilgi de dâhil her şeyi hızlıca tüketen bireyler yetişmektedir. Dolayısıyla, eğitimin amaçları farklılaşmaktadır. Küreselleşmenin etkisindeki eğitim sistemleri ve kurumları “bireyciliği ve tüketimi önemseyip bu felsefeyi gelecek nesillere aktaracak kişiler yetiştirme görevini üstlenmektedir.”²⁰

1. Araştırmanın Problemi

Türkiye son yıllarda çok hızlı bir toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal değişim geçirmiştir. Bu değişim toplumsal yaşamın her alanında kendini gösterdiği gibi çocuklar üzerinde de önemli etkiler oluşturmıştır. Türkiye’de küreselleşmenin çocuklar üzerine etkileri, eğitim, sağlık, tüketim, oyun kültürü, yoksulluk, çocuk işgücü ve boş zaman etkinlikleri açısından ele alınabilir. Küreselleşmenin etkisi ile daha fazla çocuk eğitimden yararlanıyor gözüktüğü de gelir dağılımı eşitsizliği, eğitim kalitesi açısından değerlendirildiğinde çocukların devam ettikleri okullarda çeşitliliğin arttığı söylenebilir. Küreselleşmeyle birlikte Türkiye’de liberal politikalar kapsamında diğer sosyal hizmet alanlarında olduğu gibi, eğitimde de özelleşme teşvik edilmiştir. Hem eğitimin kalitesinin yükseltilmesi hem de devletin ekonomik yükünün hafifletilmesi amaçlar arasında yer almıştır.²¹ Eğitimde rekabetçi piyasa koşullarının geçerli olması nedeniyle özel okullar ve okul dışı öğretim ortamları olan kurslara rağbetin artması söz konusu olmuştur. Ayrıca televizyon ve bilgisayar başında geçirilen zamanın artması çocukların toplumsal gelişimleri açısından da birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. Bunların başında ise akran etkileşimini içeren boş zaman etkinliklerinin sınırlandırılması, çocukların bilişsel gelişimi, toplumsal ve fiziksel gelişiminin olumsuz yönde etkilenmesi

¹⁶ İhsan Çapcıoğlu - Fatma Çapcıoğlu, “Popüler Kültürün Metalaştırdığı Değerlerimizi Nasıl İnşa Edelim?”, *Uluslararası Değerler Sempozyumu İnsani Değerlerin Yeniden İnşası*, ed. Cengiz Gündoğdu (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2015), 25.

¹⁷ İhsan Çapcıoğlu, “Küreselleşme Kültür ve Din”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (2008), 28.

¹⁸ Fevziye Sayılan, “Küreselleşme ve Eğitimdeki Değişim”, *Küreselleşme ve Eğitim*, ed. Ebru Oğuz, Ayfer Yakar (Ankara: Dipnot Yayınları, 2007), 60.

¹⁹ Fevziye Sayılan, Küresel Aktörler DB ve GATS ve Eğitimde Neoliberal Dönüşüm. JMO Haber Bülteni, 2007, 44.

²⁰ Feride Doğaner. Gönel, - Timur. Akçalı, “Türkiye’de Neoliberal Politikaların Üniversite Eğitimine Yansımaları”, *Eğitim Bilim ve Toplum Dergisi* 5/20 (2007), 11.

²¹ Hüsnüye Canbay Tatar - Taner Tatar, “Küreselleşme ve Eğitim”, *Eğitim Sosyolojisi*, ed. Mehmet Çağatay Özdemir (Ankara: Ayrıntı Basım Yayın ve Matbaacılık, 2014), 345.

gelmektedir. Küreselleşme sürecinde ortaya çıkan küresel kültür, bir taraftan metaların diğer taraftan her türlü değer ve inancın süratle tüketimini sağlayan yoğunluğu giderek artan bir sekülerleşmeyi beraberinde getirmiştir. Küreselleşmenin bir sonucu olan tüketim kültürü, gündelik hayatın pek çok alanını sarıp sarmaladığı gibi dini hayatın pek çok unsurunu da gündelik tüketimin bir parçası haline getirmektedir. Ancak burada dini hayat unsurlarının tüketilmesi ile kastedilen, onların tamamen ortadan kalkıp anlamsızlaşması değil, tüketim kültürünün belirleyici bir unsur olmasıyla birlikte inançların değer kaybına uğramasıdır.²² Küreselleşme sürecinde değerler boyut değiştirmiş ve evrensel ölçekteki değerler, dünya kimliği kavramını ön plana çıkarmıştır.²³ Bu durumun Türk toplumuna yansması ise, önce sahip olunan değerlerin ve bu değerlerin oluşturduğu kimliklerin tüketim kültürünün etkisiyle tüketilmesi şeklinde kendini göstermektedir. Ayrıca bu süreç, küresel tüketim kültürünün değerleriyle örülü bir kimliğe bürünmesi şeklinde gerçekleşmektedir.²⁴ Bir toplumsal yapıdaki kurumların, süreçlerin ve rollerin bilinmesi o toplum yapısının analiz edilebilmesi için gereklidir. Bir toplumu oluşturan bireylerin, kurum, süreç ve rolleri anlamlandırmaları değerler aracılığıyla gerçekleşebilmektedir. Toplumun sahip olduğu değerlerin tespit edilmesi, o toplumun yapı ve işlevlerine ilişkin ileriye yönelik tahminlerin yapılabilmesine katkı sağlayacaktır. Bu nedenle değer araştırmaları sosyoloji açısından önemli bir yere sahiptir. İlköğretim okulları değerlerin yıllar içerisinde nasıl bir değişim geçirdiğinin gözlemlenebileceği yerlerdir. Bu bağlamda ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin gözlemleri araştırmaya ışık tutacaktır.

Değerler ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, küreselleşmenin eğitim ve öğretmen eğitimine etkilerinin konu edildiği çalışmalar²⁵ yapılmıştır. Küreselleşme sürecinde Sosyal Bilgiler programının değer eğitimine katkılarının öğretmen görüşü ile ele alındığı çalışmalar²⁶ ve değerler eğitimi ile ilgili ders kitapları ve eserleri inceleyen çalışmalar²⁷ mevcuttur. Çalışmamızın diğer çalışmalardan farkı, uzun yıllar görev yapan öğretmenlerin eski ve yeni öğrencilerine dönük gözlemlerini değerler üzerinden karşılaştırmalarını incelemek olmuştur. Bu bilgilerden hareketle araştırmanın problemi; küreselleşme sürecinde öğrencilerde öne çıkan değerlerin, öğretmen-öğrenci ilişkileri, sınıf içi ve arkadaş gruplarındaki tutum ve davranışlarına yansımalarının değerlendirilmesini öğretmen gözüyle ortaya koymaktır.

2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, betimsel nitelikte gerçekleştirilen nitel bir araştırmadır. Araştırmanın evreni Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda görev yapan öğretmenlerdir. Araştırmanın çalışma grubunu ise 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır'da orta

²² Çapcıoğlu, "Küreselleşme Kültür ve Din", 171.

²³ Çiğdem Kan, "Değişen Değerler ve Küresel Vatandaşlık Eğitimi", *Kastamonu Eğitim Dergisi* 17/3 (2009), 895-904.

²⁴ Ali Yaşar Sarıbay, "Küreselleşme, Postmodern Uluslaşma ve İslam", der. Fuat Keyman ve Ali Yaşar Sarıbay, *Küreselleşme: Sivil Toplum ve İslam* (1998), 30.

²⁵ Vehbi Çelik-Mehmet Nuri Gömlüksiz, "A Critical Examination of Globalization and its Effects on Education", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10 /2 (2000), 133-144; Temel Çalık - Ferudun Sezgin, "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim", *Kastamonu Eğitim Dergisi* 13 /1 (2005), 55-66.

²⁶ Bkz. Rabia Aslan, *Öğretmen Görüşlerine Göre İlköğretim Birinci Basamaktaki Öğrencilerin Temel Bilgi, Beceri ve Değerleri Kazanma Düzeyleri* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007); Handan Deveci-Sibel Dal, "Primary school teachers' opinions on the efficacy of social studies Program in Value Gain", *Humanity & Social Sciences Journal* 3/1 (2008), 1-11.

²⁷ Bkz. Evin İlke-Osman Kafadar, "İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Ve Ders Kitaplarının Ulusal Ve Evrensel Değerler Yönünden İçerik Çözümlemesi", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 2/3 (Eylül 2004); Dilek Belet - Handan Deveci, "Türkçe Ders Kitaplarının Değerler Bakımından İncelenmesi", *VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu Bildirileri*, (Çanakkale: 2-4 Mayıs, 2008); bkz. Ülker Şen, *Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma* (Ankara; Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007)

gelir düzeyinde olan ailelerin çocuklarının eğitim gördüğü okullarda görev yapan 20 öğretmen oluşturmıştır. Diyarbakır'daki ve okuldaki dönüşümün değerlendirilebilmesi için çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin son görev yaptıkları okulda 5 yıl ve üzeri çalışmış olması şartı aranmıştır. Araştırma grubunu oluşturan öğretmenler seçilirken kartopu veya zincir örnekleme tercih edilmiştir. Bu yaklaşım, araştırmacının örnekleme ilişkin olarak zengin bilgi kaynağı olabilecek birey veya durumların saptanmasında özellikle etkilidir. Süreç çok basit bir soru ile başlar: Bu konuda en çok kim bilgi sahibi olabilir? Bu konu ile ilgili kim veya kimlerle görüşmemi önerirsiniz?²⁸ Süreç ilerledikçe elde edilen isimler veya durumlar tıpkı bir kartopu gibi büyüyerek devam edecek, belirli bir süre sonra hep belirli isimler öne çıkmaya başlayacak, araştırmacının görüşmesi gereken birey sayısı veya ilgilenmesi gereken durum sayısı azalmaya başlayacaktır.²⁹ Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin bilgileri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Genel Profili

No	İsim Kodu	Görev Süresi	No	İsim Kodu	Görev Süresi
1	A1	20 yıl	11	M11	15 yıl
2	B2	15 yıl	12	N10	26 yıl
3	C3	20 yıl	13	N20	21yıl
4	D4	19 yıl	14	Ö13	19 yıl
5	E5	20 yıl	15	P14	23 yıl
6	F6	20 yıl	16	R15	25yıl
7	G7	20 yıl	17	S16	20 yıl
8	H8	20 yıl	18	T17	20 yıl
9	K9	20 yıl	19	V18	25 yıl
10	L10	21 yıl	20	Y19	22 yıl

Araştırmada veriler açık uçlu sorulardan oluşan mülakat formu kullanılarak derinlemesine mülakat yöntemi ile yapılmıştır. Hazırlanan sorular önce alan uzmanlarına sunulmuş, onlardan gelen görüş ve öneriler doğrultusunda forma son şekli verilmiştir. Mülakat formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm katılımcıları tanımaya dönük sorulardan oluşmaktadır. İkinci bölüm küreselleşme ve öğrenci davranışları ile ilgili gözlemleri içeren sorulardan oluşmaktadır. Üçüncü bölümde ise ailelerle ilgili gözlemleri içeren sorular yer almaktadır. Bu sorular öğretmenlere sorulmuş ve alınan cevaplar not edilmiştir. Formların birer örneği öğretmenlere önceden dağıtılmış ve görüşme esnasında katılımcıların hazırlıklı gelmeleri sağlanmıştır. Görüşmeler 30-45 dakika arası sürmüştür.

Araştırma verilerinin analizi betimsel yolla gerçekleştirilmiştir. Betimsel analiz, betimsel analiz için çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması olarak dört aşamayı içerir.³⁰ Çalışmada verilerden bir çerçeve oluşturulmuş, bu çerçeveye göre verilerin hangi temalar altında düzenleneceğine karar verilmiştir. Veri toplama aracı olarak sorular

²⁸ Michael Quinn Patton, *How to use qualitative methods in evaluation*. (Newbury Park CA: Sage, 1987), 56.

²⁹ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2008), 122,

³⁰ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 254.

dikkate alınmıştır. Bulguların tanımlanması aşamasında ise düzenlenmiş veriler tanımlanmış ve doğrudan alıntılarla desteklenmeye çalışılmıştır. Bulguların yorumlanması aşamasında ise tanımlanan bulgular açıklanmış ve yorumlanmıştır.

Bu kapsamda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. İlkokul öğrencilerinde hangi değerlerin öne çıktığı gözlemlenmiştir?
2. Sınıf öğretmenlerinin bakış açısı ile öğrencilerin tüketim alışkanlıklarında ne gibi değişimler olmuştur?
3. Öğretmen bakış açısı ile öğrencilerin sınıf içinde ve okul ortamındaki tutum ve davranışlarında ne gibi farklılıklar gözlemlenmiştir?
4. Küreselleşmeye paralel olarak öğrencilerin ailelerinde ne gibi değişimler gözlenmiştir?

3. Bulgular ve Yorum

Araştırmanın verileri, küreselleşme sürecinde öğrencilerde öne çıkan değerler, öğrencilerin tüketim alışkanlıklarındaki farklılaşmalar ve okul ortamındaki veli tutum ve davranışlarındaki farklılaşmalar olmak üzere 3 tema altında toplanmıştır. Temalarda olumlu ve olumsuz olarak iki alt tema belirlenmiştir.

3.1. Öğrencide Öne Çıkan Olumlu Değerler

Öğretmenlerin, 2013-2018 yılları arasında öğrencilerde öne çıkan değerler temasına ilişkin olumlu olarak değerlendirdikleri kategoriler ve kodlar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Öğrencide Öne Çıkan Olumlu Değerler

Kategoriler	Kodlar	N(44)
Bilgi Birikimi	<i>Bilgi birikimleri daha fazla</i>	13
Toplumsal Cinsiyet Anlayışı	<i>Erkekler kendisini farklı görmüyor</i> <i>Kızlar kendini değerli görüyor</i>	19
Farkındalık	<i>Bilgili çocuklar kendilerinin farkındalar</i> <i>Çevreye olan farkındalıkları daha fazla</i>	12

207

Tablo 2 incelendiğinde öğretmenlerin büyük bölümü tarafından öğrencilerin bilgi birikimlerinin eskiye nazaran daha fazla olması, birey olarak kendilerini ve duygularını daha açık ifade edebilmeleri, çevreye duyarlılık ve toplumsal cinsiyet anlamında daha eşitlikçi bir anlayışta olmaları konusunda olumlu bir görüşe sahip oldukları görülmektedir.

Öğretmenlerin çoğunluğunca öğrencilerin geçmiş yıllara göre daha fazla bilgi birikimleri olduğu dile getirilmiştir. Bu konuda N20 kodlu öğretmenin görüşleri şu şekildedir:

“Öğrencilerimizin teknoloji ile daha çok zaman geçirmeleri farklı kaynaklardan yeni bilgiler öğrenmelerini sağlıyor. Ana sınıfı eğitiminin de bilgi birikimine destek sağladığını düşünüyorum. Eski öğrencilerimize göre bilgi birikimlerinin daha fazla olduğunu düşünüyorum. Kelime hazneleri daha zengin.”(N20)

Bu görüşü destekler görüşler (S16, B2, C3, N16 ve Ö13) katılımcılardan gelmiştir. Teknolojinin kullanımı ve anasınıfı eğitiminin bilgi birikimine katkıları diğer öğretmenlerce de onaylanmıştır. Çalışmaya katılan öğretmenlerce öğrencilerin bilgi birikimleri yanında olaylara karşı farkındalıkları da dile getirilmiştir.

Konu ile ilgili olarak A1 kodlu öğretmen:

“Öğrencilerin sınıf içi aktivitelere katılımında eski öğrencilerimize göre daha aktifler kendileriyle ilgili farkındalıkları özgüvenleri çok yüksek. Öğrencinin kendine ve çevreye olan farkındalığı fazla, ilgisi yüksek, kendini ifade edebiliyor. Ama birçoğu çok şımartılmış. Öğretmenle senli-benli konuşabiliyorlar.”

(A1)’in ifadelerini destekleyici ifadeler (B2, C3, R15) kodlu öğretmenlerden gelmiştir. Öğretmenlerin çoğunluğunca da onaylanmıştır. Öğrencinin öğretmeni ile diyalogunun eskiye göre daha iyi olduğu, eğitime duyarlılığın memnuniyet verici olduğu ancak öğrencilerinin öğretmen-öğrenci sınırını koruyamadığıyla ilintili olarak saygı konusunda sıkıntı yaşandığı fikri katılımcıların çoğunluğunca dile getirilmiştir.

Önceki yıllara göre kız çocuklarının toplumdaki pozisyonlarındaki ciddi değişimlerin okul ortamında da gözlemlendiği ifade edilmiştir. Bu konuda F6’nın görüşleri şu şekildedir:

“Kız erkek arkadaşlığı konusundaki iletişimin eskiye göre artması ve birlikte oyun oynanmasını olumlu görüyorum. Çünkü erkek kendisini farklı görmüyor, toplum baskısının azalması, kızların daha rahat hareket etmesi toplum adına olumlu. Eski öğrencilerimiz sıra olurken kızların omuzlarına ellerini dahi uzatmayı utanç vesilesi sayıyorlardı. Kızlarda toplum baskısı kalkmış durumda. Kızlar eskiye göre daha özgür davranışlar sergiliyorlar.” (F6)

Benzer bir görüş diğer katılımcılarca da dile getirilmiş, büyük çoğunlukça da onaylanmıştır. Toplumsal cinsiyet rolleri açısından hem ailelerde hem erkek ve kız çocuklarda ortak bakış açısının gelişmesi öğretmenlerce de olumlu karşılanan bir durum olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin, öğrencilerde öne çıkan değerler temasına ilişkin olumsuz olarak değerlendirdikleri kategoriler ve kodlar Tablo 3’de sunulmuştur:

Tablo 3: Öğrencide Gözlemlenen Olumsuz Değerler

Kategoriler	Kodlar	N(61)
Bencillik	<i>Ben istiyorum.</i> <i>Hak arama iddiası sınıf içi kuralların öğrenilmesini güçleştiriyor.</i> <i>Empati yoksunluğu var.</i>	15
Sürekli değerli görülme	<i>Çocuklar sürekli ilgi istiyorlar.</i> <i>Sürekli onore olmak istiyorlar.</i>	16
Sabırsızlık	<i>Dikkat süreleri kısaldı.</i> <i>Öğrencide sabır kalmadı.</i> <i>Çabuk sıkılıyor, başladığı işi bitirmek istemiyorlar.</i>	14
Duyarsızlık	<i>Söylenenleri her defasında ilk defa duymuş gibiler.</i> <i>Eski öğrencilerimiz öğrendiklerini daha kısa sürede davranışa dönüştürüyorlardı.</i>	16

Tablo 3 incelendiğinde öğretmenlerin büyük çoğunluğunun öğrencilerin eskisi gibi empati yapmadıklarını düşündükleri görülmüştür. Küreselleşmeye paralel olarak ailelerin çocuk yetiştirme anlayışında değişim yaşandığını dile getiren öğretmenler,

öğrencilerin evde gördüğü ilgiyi okulda da öğretmen ve arkadaşlarından beklediklerinin gözlemlendiğini söylemişlerdir.

Öğrencilerin meslek hayatının ilk yıllarındaki öğrencilere göre daha duyarsız ve daha bencil olduklarını söyleyen T17 kodlu öğretmenin görüşleri şu şekildedir:

“Eskiden öğrencilerimiz okul eşyalarını ve beslenmelerini mutlaka arkadaşları ile paylaşırdı. İmkânları sınırlı olmasına rağmen bizim söylememize gerek kalmadan bunu yaparlardı. Şimdi kalemini arkadaşında unutursa ailesinin kızacağı korkusu ile vermek istemiyor. Öğretmenin anlattığı ile ailesinin anlattıkları arasında kalıyor ve sağlıklı bir davranış geliştiremiyor. Nasıl davranılacağı konusunda tutarsızlar. Bence ailelerde değişim oldu.” (T17) İfadesini kullanırken, bu görüşü destekler bir görüşü P14 de şu şekilde dile getirmiştir:

“Çocukların davranışlarında çok farklılıklar gözlemliyoruz. Biz öğretmenliğimizin ilk yıllarında 70-80 kişi okutuyorduk. Şimdi öğrencilerimizin mevcudu daha az, aktiflik arttı ama değerler azaldı, bencillik arttı hak arama, kendini ifade etme adına yapılanlar aslında özgüven değil. Saygı az ve bencillik oldukça fazla. Öğrenci yaptığı için saygısızlık olduğunun farkında değil, aile ve toplumun bakışı bunda etkili. Çünkü eskisi gibi empati geleneği ailelerde de kalmadı. Aileler de bencilleşti. Sadece kendi çocuklarını düşünüyorlar.” (P14) derken, (Y19, T17, B2, N20, K9)P14’ü destekler ifadeler kullanmışlardır.

Öğrencilerin eğitim sisteminden dolayı iletişim becerilerinin zarar gördüğünü belirten B2 kodlu öğretmen ise şunları söylemiştir:

“Ülkemizin eğitim sistemi, sınavlar öğrenci üzerindeki baskıyı arttırıyor. Bu durum çocuğun toplumsal gelişimini etkiliyor. Sürekli test çözen, iletişim becerileri gelişmeyen çocuk sayısı her geçen gün artıyor. (B2).

Eğitim sistemi ile ilgili görüş bildiren öğretmenlerden A1 ise şu şekilde fikir beyan etmiştir:

“Öğrenci merkezli eğitim sonucu aktif katılım sağlandı ancak bazen öğrencilerin bu konudaki hırsı bencillikleri öğretmeni zorluyor öğrenciler daha benmerkezciler her konuda yorum yapmak istiyorlar. Söz alarak konuşmayı öğretmek defalarca söylene de etki etmiyor. Bütün çocuklar için bu geçerli. Ailesi eğitilmiş olanlar da aynı şeyi yapıyorlar. Bencillik sınıf içi davranışların öğrenilmesini güçleştiriyor. Öğrenciler söylenenleri her defasında ilk defa duymuş gibi davranıyorlar. İstisnalar kaideleri bozmaz ama eski öğrencilerimiz söylenenleri daha kısa sürede davranışa dönüştürebiliyordu.” (A1) Bu görüşe öğretmenlerin büyük çoğunluğu katılmıştır.

Öğrencilerin aileleri tarafından hataları göz ardı edilerek sürekli övüldükleri için en ufak bir sıkıntıda öğrencinin kolayca mutsuz olabildiğini söylemişlerdir. Bu konu ile ilgili öğretmen G7 şu şekilde bir görüş bildirmiştir:

“Çocuklar sürekli kendileri ile ilgilenmemi istiyorlar. Sürekli onore olmak istiyorlar. Öğrencilerin hitap şekilleri değişti. Şımarık tavırlar ön planda ve bunu aileler de destekliyor. Çünkü ailelerin çocuk yetiştirme anlayışı değişti bence. Eskiler böyle miydi?” (G7)

Öğretmenler çoğunlukla öğrencilerde çabuk sıkılma ve sorumluluklarını sonuna kadar tamamlamada sıkıntı çektiklerini dile getirmişlerdir. Bu durumun öğrencinin okul başarısını ve öğretmenin eğitim alanındaki başarısını da negatif yönde etkilediğini bildirmişlerdir.

3.2. Öğrencilerin Tüketim Alışkanlıklarına Dair Öğretmen Gözlemleri

Öğrencilerin tüketim alışkanlıklarındaki değişim temasına ait 5 kategori elde edilmiştir (Tablo 4). Bu kategoriler tercihler, dil gelişimi, istekler, arkadaşlık ilişkileri ve tutarsızlıktır.

Tablo 4: Öğrencilerin Tüketim Alışkanlıklarına Dair Öğretmen Gözlemleri

Kategoriler	Kodlar	N(66)
Tercihler	<i>Büyü ve sihirle hayatlarının daha güzel olacağını düşünüyorlar. Film kahramanlarını bire-bir taklit ediyorlar. Okul araç-gereçlerinde ve giysilerinde kullanıyorlar.</i>	25
Dil gelişimi	<i>Oyunlarda yabancı ya da argo kelimeler kullanıyorlar. TV’ de izledikleri her şeyi yaşam tarzı haline getirmişler. Birbirlerine hitap etme şekilleri dahi onlar gibi. Merhaba demek yerine “Hey selam!, N’aber fıstık?” gibi. Oyunlarda birbirlerine yabancı isimler takıyorlar.</i>	16
İstekler	<i>Öğrencilerimizde ihtiyaçlardan çok istekler ön planda. Her şeye sahip olmak istiyorlar, olamayınca mutsuz oluyorlar. İstedikleri için değil, sırf herkeste var diye. Kendi imkanlarını sürekli başkaları ile kıyas ediyor.</i>	13
Arkadaşlık ilişkileri	<i>Gruplaşmalarda çocuklar kendi sosyoekonomik ve kültür seviyesine uygun arkadaşlarla oynuyorlar.</i>	5
Tutarsızlıklar	<i>Öğrenci davranışlarında tutarsızlıklar küçük şeylerde. Bencilce davranan bir çocuk, bazen oldukça cömert ve paylaşımcı olabiliyor.</i>	7

210

Bu konu ile ilgili Y18 şu gözlemlerini dile getirmiştir:

“Medya sayesinde bütün kızlarımız prenses olmak istiyorlar o kadar çok prenses var ki... Gerçekte büyü ve sihir olsa hayatlarının daha güzel olacağını hayal ediyorlar. İstisnalar kaideyi bozmaz ama erkek çocuklar ise iyiliği veya kötülüğü temsil etmesi gerekmiyor, gücü temsil eden kahramanın rolüne bürünüyor. Eski öğrencilerimiz en azından iyi bir kahramanın rolüne bürünmeyi tercih ediyordu. Sınıf içinde ve arkadaşları ile oynarken çizgi film kahramanlarının hayatlarını bire bir taklit ediyorlar.”

Y18 sözleri ile güç kavramının özellikle erkek çocuklarda ne şekilde algılandığı ve kızların ise elde edemeyecekleri hayallerine vurgu yapmıştır. (A1, M11, S16, V18, G7), Y18’i destekler ifadeler kullanmışlardır. Bu gözlem, katılımcıların çoğunluğunca da desteklenmiştir.

Öğretmenlerin çoğunluğunca, çocukların dil gelişiminin henüz tamamlanmadığı bir dönem olan ilköğretim çağına çocukların örnek aldıkları kahramanların kullandıkları sözleri gündelik konuşmalarına hızlıca ekledikleri vurgulanmıştır. Oyunlarında bile argo kelimeleri fark etmeden kullandıkları ve birbirlerine yabancı isimler taktıkları gözlemlenmiştir.

Bu konu ile ilgili D4 gözlemlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Oyunlarda Türkçe kelimeler yerine yabancı ya da argo kelimeler kullanılıyor. Oyunlarda birbirlerine yabancı isimler takıyorlar. Çizgi film karakterlerini okul araç-

gereçlerinde ve giysilerinde çok kullanıyorlar. Kendi oyuncuğunun karakterini beğenmeyen arkadaşı ile çatışıyorlar.” (D4)

“TV’de izledikleri her şeyi yaşam tarzı haline getirmişler selam verme birbirlerine hitap etme şekilleri dahi onlar gibi örneğin, merhaba demek yerine “hey selam, n’aber fıstık” gibi cümlelerle hitap ediyorlar. Jestler mimikler dahi kendilerine ait değil. Kendilerini olduklarından farklı göstermeye çalışıyorlar.” (D4)

(Ö13, S16, N20) benzer görüşler belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bir diğer gözlemi de çatışma sebeplerinin de farklılaştığı yönündeydi. Tüketim alışkanlıkları nedeniyle istediklerinin alınmaması aile ile çocuk arasında ciddi çatışmalar yaşanmasına sebep olmaktadır. Aile alım gücünün üstünde harcama yapmaya zorlandığı için maddi sıkıntı yaşamaktadır. Bu durum velilerin öğretmenlerle paylaştığı bir durum olarak belirtilmiştir.

Bu konu ile ilgili N20 şu gözlemlerini dile getirmiştir:

“Tüketim alışkanlıkları reklamlarla değişti, çocuklar her şeye sahip olmak istiyorlar. Olamayınca mutsuz oluyorlar. Tüketimde hem alternatifler arttı hem de tüketim miktarı. Çocukların yıllara göre mutsuz oldukları sınırlar değişti. Bundan yaklaşık 20 yıl önce çalıştığım bir köyde “Küçük İbo” filmleri vardı. Öğrencilerim o dizilerdeki lüks evlerde yaşamadıkları için üzgün olduklarını söylerlerdi. Köyün dışında herkesin o şartlarda yaşadıklarını zannederlerdi. Ama sadece üzülmürlerdi. Şimdi ise istediklerini elde etmek için aileleri ile ciddi çatışma yaşayan öğrencilerim var. Niçin bizim imkânlarımız böyle değil diye annesine bağırıp çağıran ilkökul öğrencileri görüyoruz.” (N20)

Bu gözlemi destekler bir görüş, G7 den gelmiştir. (L10, E5, A1) G7’yi destekler görüş beyan etmişlerdir. Bu görüş diğer öğretmenler tarafından da onaylanmıştır. G7 şu gözlemlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Öğrencilerimiz gerçekten istedikleri için değil, sırf herkeste var diye bir şeyler istiyorlar. Eski çocuklar ailelerinin durumunu anarlardı şimdi onu gözlemleyemiyoruz. İstediklerini alana kadar ailesi ile mücadele ediyor. Kalemimi dahi alamayacak durumda olan bir çocuğun elinde herkeste olan pahalı bir oyuncak görebiliyoruz”. (G7)

211

Öğretmenler velilerle yaptıkları görüşmelerde öğrencilerde ihtiyaçlardan çok isteklerin öne çıktığı, öğrencilerin bir şeyin sırf başkalarında olduğu için kendilerinde de olmasını istediklerini, isteklerini elde etmeyince mutsuz olduklarını vurgulamıştır.

Öğretmenlerin bir diğer gözlemi ise küreselleşme sürecinde arkadaşlık ilişkilerinde sosyoekonomik faktörlerin öne çıktığıdır. Çocukların kendi ailelerinin sosyoekonomik ve kültür düzeyinde olan öğrencilerle arkadaşlık kurmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Bu konu ile ilgili C3, şu ifadeleri kullanmıştır:

“Gruplaşmalarda çocuklar kendi sosyoekonomik ve kültürel seviyesine uygun arkadaşlarla oynamayı tercih ediyor.” (C3)

G7’de C3’ü destekler bir görüş bildirmiştir:

“Ailelerden kaynaklanan bir gruplaşma var.” (G7)

Gruplaşmalara ailelerin müdahale ettiği ve arkadaş seçiminde bunun etkili olduğu çoğunluk tarafından da teyit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin birçoğu çocuklarda son yıllarda birbirine zıt kararları aynı anda gözlemleyebildiklerini söylemiştir.

Bu konu ile ilgili E5 şu gözlemlerini dile getirmiştir:

“Tüketimde ürünler artıyor ama doyumsuzlukta artmış durumda. Her şey iç içe girmiş, küçük şeylerde bencilce davranan bir çocuk, bazen oldukça cömert ve paylaşımcı olabilir.” (E5) (A1, G7, C3 ve D4) E5’in ifadesini destekler ifadeler kullanmışlardır.

3.3. Okul Ortamında Veli Tutum ve Davranışlarına Dair Öğretmen Gözlemleri

Araştırmada okul ortamında veli tutum ve davranışlarında gözlemlenen farklılaşmalar teması dört kategori altında gruplanmıştır. Öğretmenlerin çoğunluğu ailelerde çocuk sayısının azalması ve okuma yazma oranının artmasını olumlu olarak değerlendirmişlerdir. Giddens, "küreselleşmenin yalnızca ekonomik değil, gündelik yaşantı üzerinde güçlü etkilere sahip, daha geniş ölçekte ise yapısal ve kurumsal nitelikler taşıyan değişim."³¹olduğunu ifade etmektedir. Küreselleşme sürecinde sözü edilen hızlı gelişmeler tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye'nin toplumsal yapısında, dolayısıyla aile kurumunda da değişimlere yol açmıştır. Bu bağlamda geniş ailenin endüstrileşmeyle birlikte çekirdek aileye dönüştüğü söylenebilir.

Tablo 5: Okul Ortamında Veli Tutum ve Davranışlarında Gözlemlenen Değişimler

Kategoriler	Kodlar	N(171)	
Bilinç	<i>Aileler Bilinçlendi</i>	16	212
	<i>İletişim teknolojilerinin gelişimiyle aileler bilinçlendi</i>	8	
	<i>Kız çocukları okutulunca aile bilinçlendi</i>	4	
	<i>Öğretmenlerden beklenti önceki yıllara göre daha fazla</i>	7	
	<i>Eğitim-öğretime önem verme geçmişe göre daha çok arttı</i>	17	
	<i>Okuma-yazma bilmeyen anne hemen hemen yok gibi</i>	5	
	<i>Çocuk sayısının azaldığı</i>	11	
Öğretmenlik mesleğine bakış	<i>Veliler çocuklarını hep en iyilerle kıyaslıyorlar</i>	4	212
	<i>Veli öğretmeni MEB'e şikâyet etmekle tehdit ediyor.</i>	5	
	<i>Veliler internet bilgileriyle öğretmeni sorguluyor</i>	2	
	<i>Öğretmene hesap sorma davranışı gelişti</i>	14	
	<i>Velinin gözünde öğretmeni değersizleştirdi</i>	9	
	<i>Boş vakit anlayışı bilgisayar başında geçirilen zaman boş vakit olarak görülüyor.</i>	9	
	<i>Bilgisayarla oynayan çocuk daha az yaramazlık yapıyor.</i>	4	
	<i>Ödev, çocukları bir oyalama aracı olarak görülüyor</i>	6	
Hırs	<i>Çocukların hırslarında ailelerin kendi hırslarını görüyorum.</i>	5	212
	<i>Eskisi gibi empati geleneği ailelerde de kalmadığı için çocuklarda da yok</i>	12	
	<i>Aileler de bencilleşti. Sadece kendi çocuklarını düşünüyorlar</i>	14	
	<i>Ailelerin öğretmene bakışı değiştiği için öğretmen-öğrenci ilişkileri değişti</i>	7	
	<i>Öğrenciler okulda öğrendiklerini uyguladıklarında aileleri tarafından azarlanabiliyorlar.</i>	12	
	<i>Öğretmenin ailesinin ve öğretmenin anlattıkları arasında kalıyor.</i>		
	<i>Çatışma halindeki öğrenci sağlıklı bir davranış geliştiremiyor.</i>		

³¹ Anthony Giddens - Christopher Pierson, *Anthony Giddens'la Söyleşiler: Modernliği Anlamak*, çev. Serhat Uyurkulak - Murat Sağlam.(İstanbul: Alfa. Yayınları, 2001), 114.

Araştırmada, iletişim teknolojilerinin gelişimi, kentleşme, kadının iş hayatına atılımı ve kız çocuklarının okullaşma oranının artmasıyla ailede de bilincin arttığı dile getirilmiştir.

Bu konu ile ilgili A1'in gözlemleri şu şekildedir:

"Çeşitli kampanyalar "Haydi kızlar okula" kampanyaları, kızların okutulması konusunda devletin yaptırımı önemli tabi ki. Göçlerle kentleşmenin artması kız çocuklarının daha çok okullaşmasını sağladı. Okuma-yazma bilmeyen anne hemen hemen yok gibi." (A1) böyle derken, (M11, R15, D4, V18, Y19, N20) A1'le paralel görüşler beyan etmişlerdir.

Öğretmenlik mesleğine bakışın son yıllarda iletişim teknolojilerinin kullanımının artmasıyla değişim gösterdiğini vurgulamıştır. Bu konu ile ilgili B2 şunları söylemiştir:

"Veli evde öğretmene nasıl bahsediyorsa öğrenci de o şekilde davranıyor. Son dönemde velilerin internetten öğrendikleri çocuk yetiştirmeye yönelik bilgilerle hareket ederek öğretmeni yönlendirmeye çalıştıklarını gözlemliyoruz. Şu eğitim teorisini biliyor musunuz gibi." (B2) N10'da benzer bir görüş beyan etmiştir:

Bu konu ile ilgili F6 ailenin öğretmene bakışındaki değişimin öğrenci davranışına etkisini şu cümlelerle ifade etmiştir:

"Toplumsal öğretmene bakışı değiştiği için öğretmen-öğrenci ilişkileri değişti. Eğitim satın alınan bir metaya dönüştü. Bu durum öğretmeni değersizleştirdi." (F6)

Eğitime önem vermenin geçmişe göre daha arttığını belirten C3'ün *"Aileler geçmişte yaşadıkları pişmanlıkları yaşamamaları için çocuklarının eğitime çok dikkat ediyorlar."* (C3) sözü genel anlamda diğer katılımcılarca da desteklenmiştir.

Küreselleşme sürecinde gündelik yaşamda teknolojinin daha aktif kullanılmaya başlandığı bir gerçektir. Araştırmaya katılan öğretmenler, internet bilgileri ile öğretmenlik mesleğine bakışın olumsuz yönde etkilendiğini vurgulamıştır. Öğretmenin bilgi ve tecrübesinin öğrencilerin aileleri tarafından internet bilgileri ile sorgulamaya başlanması gözlemler arasında yer almıştır. Geçmiş yıllara göre öğretmeni yargılama ve öğretmenden hesap sorma şeklinin de değiştiği öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Velinin son yıllarda beklenti ve hırslarının artması ve MEB'in bir tehdit aracı olarak görülmesinin öğretmenin motivasyonunu düşürdüğü yönünde fikir beyan etmiştir. Ayrıca veli tutumlarının eve yansımalarının öğrenci davranışlarını da etkilediği için öğrencilere değerlerin öğretilmesinde ciddi sıkıntı yaşandığı vurgulanmıştır.

4. Tartışma ve Sonuç

Araştırmaya katılan öğretmenler küreselleşmenin değerlere yansıması ile ilgili görüşlerini aile yapısının değişimi, sosyal medyanın etkisi, tüketim kültürü ve eğitim sistemi ile ilişkilendirip hem olumlu hem de olumsuz olarak dile getirmiştir.

Araştırmada öğretmenlerinin gözlemleri geleneksel değerlerin değişime uğradığı, değerlerin aşındığı ve toplumda güç kaybettiği yönünde olmuştur. Bu gözlemler Özbolat'ın³² küreselleşme süreci ile toplumsal değerlerin karşılaşmasını konu ettiği makalesinde dünyayı şekillendiren küreselleşmenin geleneksel değerlerde değişime yol açtığını, değerler aleyhine bir süreç yaşandığını, değerlerin aşındığını ve toplumda güç kaybettiği yönündeki bulguları ve Akdemir'in³³ çalışmasında küreselleşme ile bireylerin var olan değerlerini korumada zorlandıkları, toplumsal değerlerin yabancılaştığı yönündeki bulgularıyla paralellik göstermektedir.

³² Abdullah Özbolat, "Değerleri Küreselleşme Sürecinden Değerlendirmek", *Değerler Eğitimi Dergisi* 10/24 (2012), 159.

³³ Akdemir, Müslim, "Küreselleşme ve Kültürel Kimlik Sorunu", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/1 (2004), 43-50.

Küreselleşme sürecinde öğrencilerin bilgi birikimlerinin geçmiş yıllara göre daha fazla olması, kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri hem kız hem de erkek öğrencilerde toplumsal cinsiyet rollerinde eşitlikçi bir anlayışın gözlemlenmesi araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunca olumlu karşılanan değişimler olduğu söylenebilir. Balay,³⁴ makalesinde küreselleşme ile bilgi zenginliğinin ve çeşitliliğinin arttığını, insan hakları, özgürlük, adalet ve eşitlik gibi evrensel değerlerin ön plana çıkmasıyla insanların yeni kişilikler ve ortak yaşam biçimleri oluşturmalarını küreselleşmenin olumlu etkileri olarak değerlendirmiştir. Çalışmamızdaki görüşlerin Balay'ın çalışmasıyla uyumlu olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin olumlu gözlemlerinden bir diğeri de ailelerin bilinçlenmesi yönünde olmuştur. Sınıf öğretmenleri, küreselleşme sürecinde teknolojinin kullanılmaya başlaması ile yeni teknolojilerden kaynaklanan risklerin aileleri bilinçlenmeye zorladığını ifade etmişlerdir. Balay,³⁵ makalesinde küreselleşme ile bilgi zenginliğinin ve çeşitliliğinin arttığını olumlu bir görüş olarak ifade etmiştir. Işık,³⁶ orta sınıf hanelerde çocukluk döneminin önemine dair bilinç artışı, piyasanın tüketimi artırma stratejileri çocuk merkezli bir kültüre yol açtığını, sağlığa, güvenliğe ilişkin risklerin, teknolojinin gelişimiyle yaşanan hızlı değişim ve yeni teknolojilerin özellikle çocuklar için taşıdığı risklerin ebeveynleri daha bilinçli, daha eğitilmiş olmaya zorladığının ifade edilmesi çalışmadaki bulgularla paralellik göstermektedir.

Araştırmada geçmiş yıllara göre aile yapısının bozulması, değerlerin zayıflaması ve etkisinin azalması, değerler kazandırılırken okul ile ailenin uyumsuzluğu sınıf öğretmenlerinin gözlemleri arasında yer almıştır. Yaşar, Gültekin ve Gürdoğan,³⁷ çalışmasında aile yapısında meydana gelen değişimle birlikte değerlerin zayıflamasını, değerlere olumsuz yansımalar olarak belirtmiştir. Aytaç ve Tan,³⁸ çalışmasında küreselleşme ile değerlerimizin zayıfladığını ve aile yapısının bozulduğunu, Pamuk³⁹ bireyin kişiliğinin ve karakterinin biçimlenmesinde en önemli ögenin aile olduğunu belirterek, değer eğitiminde ailelerin etkinliğinin azalmasına dikkat çekmiştir. Berkant⁴⁰, çalışmasında öğretmenlerin, okulda programlar aracılığıyla kazandırmaya çalıştıkları değerlerin, aile ile okul arasındaki uyumsuzluk ve ailedeki değer yapısıyla örtüşmemesinden kaynaklı sorunlar yaşandığına değinmiştir. Araştırmadaki bulgular alanyazındaki ifadelerle benzerlik göstermektedir.

Araştırmada da son yıllarda ailelerin öğretmenlik mesleğine bakışında değişim olduğu, velilerin internet bilgileri ile öğretmeni sorgulamaya çalışması, öğretmenin kolayca şikâyet edilmek istenmesi, öğretmene baskı yapmasının öğretmenlerin motivasyonunu olumsuz etkilediği görüşleri dile getirilmiştir. Dere ve Yavuzay'ın⁴¹ araştırmasında son yıllarda öğretmenlerin velilerle yaşadığı sorunlar dile getirilirken velinin öğretmene müdahalesi ve şikâyetinden duyulan rahatsızlıklar ifade edilmiştir. Araştırma bulguları bu çalışmanın sonuçları ile paralellik göstermektedir.

³⁴ Bkz. Balay, "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim", 61-82.

³⁵ Balay, "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim", 64.

³⁶ Sefer Yetkin Işık, "Küresel Kültürel Değişim ve Yeni Annelik: Ankara Kâmil Ocak Mahallesi Örneği", *Eğitim-Bilim-Toplum Hakemli Dergi* 50 (2015), 67.

³⁷ Şefik Yaşar vd., "Sınıf Öğretmenlerinin Bakış açısıyla Küreselleşmenin Değerlere ve Değerler Eğitimine Yansıması", *Değerler Eğitimi Dergisi* 26 (2013), 339-369.

³⁸ Ömer Aytaç - Mehmet Tan, "Arkadaşlık ilişkilerinde Yaşanan Değişim: Mardin Örneği", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 15/25 (Mayıs 2020), 3254.

³⁹ Bkz. Akif, Pamuk, "Karakter Eğitimi ve Sosyal Bilgiler", 1. *Ulusal İlköğretim Kongresi* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 15-17 Kasım 2007).

⁴⁰ Hasan Güner vd., "Değerler Eğitimine Yönelik Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi", *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9/5 (2014), 435.

⁴¹ İlker Dere - Muhammed Yavuzay, "Sosyal bilgiler öğretmenlerine Göre Okulda Değerler Eğitimi: Bir Olgubilim Çalışması", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 56 (2020), 82.

Sınıf öğretmenleri eğitimin başarı endeksli düşünölmeye başlanmasıyla öğrenciyi ben merkezli olmaya yönlendirdiğini ifade etmişlerdir. Berkant,⁴² çalışmasında sınav sisteminin öğrencileri benmerkezci ve paylaşmaktan uzak olarak yetiştirdiğine yönelik sonuçlara ulaşmıştır. Araştırmadaki bulgularının Berkant'ın araştırma sonuçları ile uyumlu olduğu söylenebilir.

Öğretmenler küreselleşme sürecinde değerlerin değişiminde medyanın etkilerine de değinmişlerdir. Medya tarafından yeni kahramanlar üretildiği ve yeni kahramanların taklit edildiğini, çocukların sürekli olarak tüketime yönlendirildiğini, belirtilmiştir. Ayrıca sosyal medya ile iç içe olan çocuklarda Türkçe'nin doğru kullanılmasında ciddi sıkıntılar yaşandığını ve yabancı sözcüklerin konuşma dilinde geçmiş yıllara göre daha çok yer almaya başladığını ifade etmişlerdir. Hablemitoğlu,⁴³ küreselleşmenin tüketim çarkının taleplerine uygun yeni bir çocukluk tipini işaret ettiğini, Şener,⁴⁴ medyanın, her gün yarattığı yeni bir kahraman ve onun imajına eşlik eden ürünleriyle çocuk kültürü üzerinde büyük bir etki oluşturduğunu, Cahan,⁴⁵ sosyal medyada yabancı sözcüklerin yaygınlaşmasının Türkçe üzerinde olumsuz etkileri olduğunu ifade ederken Fidan'ın⁴⁶ araştırmasında değer eğitiminde medyanın okuldan daha çok rol oynadığını vurgulanmıştır. Küreselleşme sürecinde medyanın yeni bir çocukluk kültürü meydana getirdiği ve beğenilen kahramanların imajına eşlik eden ürünlerin çocuklarda yeni bir kültür oluşturduğu olumsuz olarak dile getirmişlerdir. Öğretmenlerin gözlemlerinin alan yazında belirtilen fikirlerle genel olarak benzerlik gösterdiği görölmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenler, öğrencilerin isteklerini elde edebilmek ve elindekilerle yetinmek istememelerinden kaynaklanan yeni çatışma biçimleri gözlemlendiğini ve ailelerin de bu durumu öğretmenlerle paylaştığını ifade etmişlerdir. Akça,⁴⁷ çocukların izledikleri reklamlardan sonra oluşturdukları tepkileri incelediği çalışmasında reklamlarda istediği ürün satın alınmadığında küsme, ağlama, tehdit gibi aile ile çatışmaya neden olabilecek davranışları ele almıştır. Sınıf öğretmenlerinin gözlemlerinin Akça'nın araştırma sonuçları ile örtüştüğü söylenebilir. Sınıf öğretmenleri, öğrencilerin kendi sosyoekonomik durumuna göre arkadaşlıklar kurmaya başladıklarını ve sınıfta gruplaşmaların geçmiş yıllara göre daha çok gözlemlendiğini vurgulamışlardır. Aytaç⁴⁸ çalışmasında günümüz tüketim kültürü ve yaydığı değer ölçülerinin, doğal olarak, arkadaşlık ilişkilerini etkilediğini, arkadaşlığın düşük yoğunluklu ve belli sınırlar içerisinde devam ettiğini söylemektedir. Araştırma bulgularının Aytaç'ın çalışması ile paralellik gösterdiği söylenebilir.

Araştırmada, çocukların bilgisayarla uzun süre zaman geçirdikleri ve bundan dolayı aileleri ile yeterli ölçüde iletişim kuramadıklarını veliler öğretmenlerle paylaşmıştır. Bu durum araştırmaya katılan öğretmenler tarafından olumsuz gözlemler olarak dile getirilmiştir. Özkan,⁴⁹ çocukların dijital medya ile daha fazla zaman geçirmesinin, yetişkinler ile çocuklar arasındaki iletişimi azalttığını ve yetişkinlerin örnekliliğinin çocuklar üzerinde daha az etkili olduğunu ifade etmiştir. Veli ve

⁴² Güner-Efendioğlu-Sürmeli, "Değerler Eğitime Yönelik Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi", 437.

⁴³ Şengül Hablemitoğlu, "Küreselleşmenin Bedelini Çocuklar Ödüyor", *Bağımsız Özel Sayı 1 Yıl:1(7)* (2009), 22.

⁴⁴ Tülin Şener, *Çocukların Kültürel Etkinlikleri* (Ankara: Sobil Yayınları, 2007), 48.

⁴⁵ Bkz. Nuray Cahan, *Sosyal Medyanın Orta Öğretim Öğrencilerinin Söz Dağarcığına Etkileri*, (Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018); Temel Çalık - Feridun Sezgin, "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim", *Kastamonu Eğitim Dergisi* 13/1 (2005), 59.

⁴⁶ Nuray Kurtdele Fidan., "Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi* 2/2 (2009) 1-18.

⁴⁷ Nihan Akça, *Televizyon Reklamlarının Çocuklar Üzerine Etkisi: Yiyecek Reklamları Üzerine Bir Çalışma*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 66.

⁴⁸ Aytaç-Tan, "Arkadaşlık ilişkilerinde Yaşanan Değişim: Mardin Örneği", 3254.

⁴⁹ Abdurrahman Özkan, *Dijital Medya ve Çocuk: Sosyalleşmenin Yeni Boyutları*, (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 141.

öğrencilerin yeterince birlikte vakit geçirememeleri ile ilgili görüşlerin Özkan'ın bulgularıyla örtüşen bir gözlem olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin görüşleri genel olarak ailelerin yapısındaki değişimlerden kaynaklanan sorunlar yönünde yoğunlaşmaktadır. Eğitim yöneticilerinin ve öğretmenlerin paydaşları ile uzlaşa içinde çalışması, yazılı ve sözlü medyada aileleri de kapsayacak şekilde eğitim içerikli programlar yapılabilir. Eğitim programlarının amaç ve içeriklerinde medya ve bilgisayar okur-yazarlığı becerilerinin kazandırılmasına yer verilmesi sağlanabilir. Öğretmenler için değer eğitime yönelik nitelikli hizmet içi eğitimler verilmesi bu eğitime ailelerin de dâhil edilmesi gerekli görülmelidir. Türkçenin doğru kullanımı ve yabancı sözcüklerin kullanımını azaltmaya yönelik projeler yapılabilir. Değerler eğitiminde kullanılabilecek yeni öğretim yöntemleri geliştirilebilir. Öğretmen, öğrenciler ve velilerin katılımının sağlandığı nitel ve nicel araştırmalar yapılarak problemlerin daha ayrıntılı tespit edilmesi sağlanabilir.

5. Kaynakça

- Afşar, Timuçin. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: B.D.S. Yayınları, 1994.
- Ahibengioğlu Lindberg, Nuray, "Küreselleşen Dünyada ve Türkiye'de Çocukluğun Durumu". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 21/1 (2013), 1-10.
- Akça, Nihan. *Televizyon Reklamlarının Çocuklar Üzerine Etkisi: Yiyecek Reklamları Üzerine Bir Çalışma*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Aktı, Ümit. *Sosyolojik Açıdan Küreselleşme ve Din*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.
- Akdemir, Müslim. "Küreselleşme ve Kültürel Kimlik Sorunu". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/1 (2004), 43-50
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil/issue/2813/37829>
- Aslan, Rabia. *Öğretmen Görüşlerine Göre İlköğretim Birinci Basamaktaki Öğrencilerin Temel Bilgi, Beceri ve Değerleri Kazanma Düzeyleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Aytaç, Ömer - Tan, Mehmet. "Arkadaşlık ilişkilerinde Yaşanan Değişim: Mardin Örneği". *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 25 (2020), 3233-3254.
- Balay, Refik. "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 37/2 (Ocak 2004), 61-82.
- Belet, Şerife Dilek - Devenci, Handan. "Türkçe Ders Kitaplarının Değerler Bakımından İncelenmesi". *VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu*. 2-4 Mayıs. Çanakkale 2008.
- Berkant, Hasan vd. "Değerler Eğitime Yönelik Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi". *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9/5 (2014), 427-440.
- Cahan, Nuray. *Sosyal Medyanın Orta Öğretim Öğrencilerinin Söz Dağarcığına Etkileri*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Çalık, Temel - Ferudun Sezgin. "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 13/1 (Mart 2005), 55-66.
- Çapcıoğlu, İhsan - Çapcıoğlu, Fatma, "Popüler Kültürün Metalaştırdığı Değerlerimizi Nasıl İnşa Edelim?". *İnsani Değerlerin Yeniden İnşası Sempozyumu Bildirileri Kitabı*. ed. Cengiz Gündoğdu. 21-29. Erzurum: Erzurum Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2014.

- Çapcıoğlu, İhsan. "Küreselleşme Kültür ve Din". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (2008), 153-183.
- Çelik, Vehbi – Gömleksiz, Mehmet Nuri. "Küreselleşmenin Eleştirel Bir İncelemesi ve Eğitim Üzerindeki Etkileri". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10/2(2000), 133-144.
- Demir, Ömer - Acar, Mustafa. *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları, 2.bs., 1997.
- Dere, İlker – Yavuzay, Muhammed. "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Okulda Değerler Eğitimi: Bir Olgu Bilim Çalışması". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 56 (Ekim 2020), 61-91.
- Deveci, Handan - Dal, Sibel. "Primary School Teachers' Opinions On The Efficacy Of Social Studies Program in Value Gain". *Humanity & Social Sciences Journal* 3 (2008), 1-11.
- DPT, Devlet Planlama Teşkilatı. *Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler*. Ankara: DPT Yayınları, 1995.
- Elteren, Mel. Van. "Amerikan Popüler Kültürünün Etkisinin Global Bir Yaklaşım İçinde Değerlendirilmesi". çev: Emre Arslan, *Popüler Kültür ve İktidar*. ed. Nazife Güngör. 275-325. Ankara: Vadi Yayınları, 1999.
- Evin, İlke - Kafadar, Osman. "İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının ve Ders Kitaplarının Ulusal ve Evrensel Değerler Yönünden İçerik Çözümlemesi". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 2/3 (2004), 293-304.
- Fidan Kurtde, Nuray. "Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Kuramsal Eğitimbilim Dergisi* 2/2 (2009), 1-18.
- Giddens, Anthony – Pierson, Christopher. *Anthony Giddens'la Söyleşiler: Modernliği Anlamak*. çev. Serhat Uyurkulak - Murat Sağlam. İstanbul: Alfa Yayınları, 2001.
- Hablemitoğlu, Şengül. "Küreselleşmenin Bedelini Çocuklar Ödüyor". *Bağımsız Özel Sayı* 1, 1/7 (2009), 20-23.
- Halstead, Mark. J. "Learning and Teaching About values: A review of recent research". *Cambridge Journal of Education* 30/2 (2010), 169-203.
- Harvey, David. *Postmodernliğin Durumu*. çev. Sungur Sayran. İstanbul: Metis Yayınları, 1997.
- Işık, Sefer Yetkin. "Küresel Kültürel Değişim ve Yeni Annelik: Ankara Kamil Ocak Mahallesi Örneği". *Eğitim-Bilim-Toplum Hakemli Dergi* 13/50 (2015), 48-75.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. *Family and human development across cultures: A view from the other side*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1996.
- Kan, Çiğdem. "Değişen Değerler ve Küresel Vatandaşlık Eğitimi". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 17/3 (2009), 895-904.
- Kırca, Süheyla. "Medya Ürünlerinin Küresel Yayılımı Yerelleştirilmesi: Ulus aşırı Kimliklerin Yaratılması". *Doğu Batı Dergisi, Popüler Kültür Sayısı* (2001), 173-184.
- Köroğlu, Cemile Zehra. *Tüketim Kültürü ve Din*. Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Kuşdil, M. Ersin - Kağıtçıbaşı, Çiğdem. "Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı". *Türk Psikoloji Dergisi* 15/45 (2000), 59-80.
- Morley, David - Robins, Kevin. *Kimlik Mekanları*. çev. Emrehan Zeybekoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1997.
- Özbolat, Abdullah. "Değerleri Küreselleşme Sürecinden Değerlendirmek". *Değerler Eğitimi Dergisi* 10/24 (2012), 147-167.
- Özensel, Ertan. "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer". *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/3 (2003), 219.
- Özkan, Abdurrahman. *Dijital Medya ve Çocuk: Sosyalleşmenin Yeni Boyutları*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Patton, Michael Quinn. *How to use qualitative methods in evaluation*. Newbury Park CA: Sage, 1987.

- Pamuk, Akif. "Karakter Eğitimi ve Sosyal Bilgiler". 1. *Ulusal İlköğretim Kongresi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 15-17 Kasım 2007.
- Rençber, Mehmet Sait. "Değerlerin Küreselleşmesi ve Küreselleşmenin Değerleri". *Felsefe Dünyası* 41 (2005), 136-142.
- Sarıbay, Ali Yaşar. *Siyasal Sosyoloji*. İstanbul: Der Yayınları, 1994.
- Sayılan, Fevziye, "Küreselleşme ve Eğitimdeki Değişim", Küreselleşme ve Eğitim, ed. Ebru Oğuz, Ayfer Yakar, Ankara, 60, Ankara: Dipnot Yayınları, 2007.
- Sayılan, Fevziye, Küresel Aktörler DB ve GATS ve Eğitimde Neoliberal Dönüşüm. JMO Haber Bülteni, 44-51, 2007.
- Serinsu, Ahmet Nedim. *Kur'an Nedir? İnsanın Anlam Arayışı*. İstanbul: Şule Yayınları, 5.Basım, 1996.
- Steger, Manfred B. *Küreselleşme*. çev. Abdullah Ersoy. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006.
- Şen, Ülker. *Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Şener, Tülin. *Çocukların Kültürel Etkinlikleri*. Ankara: Sobil Yayınları, 1.Basım, 2007.
- Gönel, Feride Doğanay.-Akçalı, Timur. "Türkiye'de Neoliberal Politikaların Üniversite Eğitimine Yansımaları". *Eğitim Bilim ve Toplum Dergisi* 5/20 (2007), 4-29.
- Özdemir, Mehmet Çağatay (ed.). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Ayrıntı Basım Yayın ve Matbaacılık, 2014.
- Yaşar, Şefik vd. "Sınıf Öğretmenlerinin Bakış açısıyla Küreselleşmenin Değerlere ve Değerler Eğitimine Yansıması". *Değerler Eğitimi Dergisi* 26 (2013), 339-369.
- Yıldırım, Ali- Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2008.